

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ҚАУІПСІЗДІК ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚЫТАЙДЫҢ АЗЫҚ-ТҮЛІК САЯСАТЫНЫҢ ТҰЖЫРЫМДАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Ерен Сымбат Қырғызбайқызы

магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ, Қазақстан, Алматы

Байсултанова Кулипа Чарипкановна

научный руководитель, Ғылыми жетекші, саяси ғылымдарының кандидаты, профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚ және ӨТУ, Қазақстан, Алматы

Аңдатпа. Азық-түлік қауіпсіздігі ғаламдық мәселелердің бірі және халық саны миллиардтан асқан Қытай елі үшін күрделі мәселе. Алайда, азық-түлік қауіпсіздігі туралы сөз болғанда, көптеген адамдар өндіріс пен азық-түлік қоры жеткілікті болғанша, азық-түлік қауіпсіздігіне қол жеткізіледі деп ойлайды. Бұл біржақты көзқарас. Азық-түлік қауіпсіздігінің маңыздылығын жан-жақты және толық түсіну ғана азық-түлік қауіпсіздігін шынымен қамтамсыз ете алады. Қазіргі уақытта Қытай 90-жылдардың басында көптеген қиындықтарды жеңе отырып, елді азық-түлікпен қамтамсыз ету деңгейіне жетті, бұған мемлекет меншік пен басқарудың жеке нысандарын құру арқылы мемлекет басты рөл атқарған реформалардың арқасында қол жеткізілді. Автор бұл мақалада Қытайдың азық-түлік қауіпсіздігі ішкі факторларға ғана емес, сонымен қатар сыртқы факторларға да байланысты деген пікірді қолдайды. Сонымен қатар, автор 2019 жылы қазан айында шыққан Қытайдың азық-түлік қауіпсіздігіне арналған Ақ құжатта көрсетілген бүгінгі күнгі көптеген мәселелердің шешімін саралауға талпыныс жасаған.

Түйін сөздер: Азық-түлік, азық-түлік қауіпсіздігі, ауылшаруашылық, құжат, тамақтану, астық өндіру, су, жоспар.

Азық-түлік қауіпсіздігі – елдің немесе аймақтың әр тұрғынның өзіне қажет азық-түлік алу қажеттіліктерін қанағаттандыру және төтенше жағдайларға қарсы тұру қабілеті. Оның аймақ, объект, сан, сапа, денсаулық, баға және көлік сияқты көптеген аспектілері бар. Қазіргі заманғы азық-түлік қауіпсіздігінің кем дегенде төрт мәнін қамту керек: азық-түлік қауіпсіздігі, сапа қауіпсіздігі, өңдеу қауіпсіздігі және экологиялық қауіпсіздік. Сандық қауіпсіздік дегеніміз – елде немесе аймақта адамдардың өмір сүруі үшін азық-түлік жеткілікті болу керек. Сапа қауіпсіздігі дегеніміз – үнемі жетілдіріп отыратын диеталық құрылымға және адамдардың тамақтану қажеттіліктеріне жауап беретін пайдалы тағамдардан тұрады. Өңдеу қауіпсіздігі дегеніміз – әркім оны қолжетімді ете білуі керек, әрқашан тиісті тағамды алуы керек. Экологиялық қауіпсіздік – өңделетін жердің сапасы мен экологиялық ортаның бұзылуына тамақ өндірісі себеп болмайтындығын қамтамсыз етуі керек. Экологиялық қауіпсіздік болашақтағы азық-түлік қауіпсіздігімен байланысты болғандықтан және қазіргі кездегі азық-түлік қауіпсіздігі жағдайын көрсете алмайтындықтан, ол, әдетте, азық-түлік қауіпсіздігі тұжырымдамасында ерекше көрініс таппайды.

Азық-түлік қауіпсіздігі – бүкіл әлемдегі бейбітшілік пен дамудың маңызды кепілі, бүкіл адамзатқа ортақ болашағы бар қоғамдастық құрудың маңызды негізі және ол тұрақты даму мен адамзаттың болашағына қатысты болып табылады. Азық-түлік қауіпсіздігі мәселесі ұзақ уақыттан бері жаһандық тақырып ретінде халықаралық назар аударып келеді. Бұл қазіргі

таңдағы экономикалық және саяси қатынастардың өзара тәуелді әлемінде жаһандық деңгейдегі мәселе ретінде қарастырылуы керек. Халықты азық-түлікпен қамтамасыз ету әлеуметтік-экономикалық міндет болғандықтан, Қытай үшін бұл мәселені шешу үлкен маңызға ие. Әлемнің ең дамушы елі және жауапты держава ретінде Қытай әрқашан жаһандық азық-түлік қауіпсіздігін сақтауда белсенді күш болды. Қытай жаһандық азық-түлік қауіпсіздігін басқаруға белсенді қатысады, халықаралық алмасу мен ынтымақтастықты нығайтады, көпжақты сауда жүйесін мықты қорғайды, 2030 жылға дейінгі тұрақты даму күн тәртібін жүзеге асырады және жаһандық азық-түлік қауіпсіздігін сақтауға және жалпы дамуға ықпал етеді.

Ұлттық шарттар мен азық-түлік жағдайларына сүйене отырып, Қытай инновациялық даму, үйлестіру, ашықтық пен ортақтастықтың жаңа даму тұжырымдамасын жүзеге асыра отырып, сапалы даму талаптарын түсініп, ұлттық азық-түлік қауіпсіздігі стратегиясын жүзеге асыра отырып, қытайлық ерекшеліктермен азық-түлік қауіпсіздігі жолына түсті [2, 23 б.].

Қазіргі уақытта азық-түлік қауіпсіздігі туралы бірнеше қарама қарсы пікірлер кездеседі. Бірінші топ тамақ неғұрлым көп болса, соғұрлым қауіпсіз болады деген тұжырым жасайды. Әрине, жеткілікті мөлшерде астық өндірісі азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етуде маңызды рөл атқарады. Алайда, нарықтық экономика жағдайында азық-түліктің күрт артық болуы бағаның төмендеуіне, тіпті олардың құнынан ауытқуына әкеледі. Мұның салдары – астық бағасының төмендігі фермерлерге зиян тигізеді, фермерлер астық өндіруден бас тартады, ал егістік алқаптары қаңырап қалады. Демек, егер азық-түлікке деген сұраныс ұзақ уақыт бойы сұраныстан асып кетсе, бұл болашақта азық-түлік қауіпсіздігіне жасырын қатерлер тудырады. Екіншілері астық қоры көп болса, тамақтың азайуының тәуекелділігі аз болады деген пікір айтады. Азық-түлікпен қамтамасыз ету ақыр соңында ұлттық және жергілікті қаржы ресурстармен қамтамасыз етілетіндігі барлығына мәлім [1, 79 б.].

Азық-түлік қоры қауіпсіздіктің нақты деңгейінен асып түседі, бұл қаржы ресурстарының ысырап болуына әсер етеді. Бұл тек бір ғана мәселесі болып табылады. Екінші мәселе астық қорын сұрыптап, нарыққа шығару керек болады. Егер шектен тыс орталықтандырылған утилизация болса, онда бұл сөзсіз нарыққа әсер етеді, астық бағасының төмендеуіне әкеліп соқтырады, осылайша астық өндірісінің қысқаруы астықтың болашағы болады. Тағы бір үшінші мәселе, ұлттық резерв барда, ешқандай да аштық болмайды. Шын мәнінде, азық-түлік дағдарысы пайда болған кезде ұлттық азық-түлік қоры белгілі бір уақыт аралығында тек белгілі бір қор қорын ғана сақтай алады. Қалған топтар төтенше жағдайларға көмек көрсету үшін тек әлеуметтік тамақтану көздеріне сене алады. Егер тағы бір үлкен табиғи апат орын алса, астық өндірісі төмендеп, қоғамда азық-түлік тапшылығы туындайды [7]. Сондықтан бір ғана ұлттық азық-түлік қоры жеткіліксіз.

1970 жылдары Қытай халқының көп адамның өмірін алған астық мәселесімен тап болғанын еске түсіруге болады. Сонымен қатар, көптеген қытайлықтар созылмалы тамақтанудан зардап шекті. Соңғы 30 жылда қажырлы еңбек пен үздіксіз күш салудың арқасында, Қытай елі кедейлікке негізделген азық-түлікпен өзін-өзі қамтамасыз етуге қол жеткізді. Ол 1,4 миллиард халықтың азық-түлік мәселесін шешіп қана қоймай, сонымен қатар, тұрғындардың өмір сүру деңгейі мен тамақтану деңгейін едәуір жақсартты [5, 113 б.].

Қытайда азық-түлік қауіпсіздігі мәселесі 90-жылдардың басында қарастырыла бастады. 1990 жылдардың басында Қытай егіншілік құрылымын әртараптандырып, егістік жерлерді ормандар мен жайылымдармен алмастырды, бұл егістік алқаптарының азаюының басты себебі болды. Сонымен қатар, Қытайда индустрияландыру процесінің жеделдеуіне байланысты көптеген ауылшаруашылық жерлері мемлекеттік және жеке кәсіпорындар салуға пайдаланылды. Қытайда егістік алқаптарының аумағы едәуір қысқарды, сонымен қатар табиғи апаттардың салдарынан егістік жерлердің бір бөлігі пайдаланудан алынды [7].

Сол кезеңде индустрияландыру процесінің жеделдеуіне және урбанизацияның қарқынды жүруіне байланысты көптеген шаруалар жұмыс іздеп қалаларға жүгірді. Нәтижесінде ауылдағы жұмыс күші күрт төмендеді.

Сонымен қатар, елде халық табысының өсуімен азық-түлікті әртараптандыру тенденциясы байқалады, азық-түлік шикізатына деген сұраныс та едәуір өсті. Қытайдың азық-түлік қорына

төнген қауіп тез арада шешуді талап етті.

Азық-түлік қауіпсіздігі ұлттық қауіпсіздіктің негізі болғандықтан, Қытай басшылығы тәуелсіз азық-түлік саясатын ұстанады. Көптеген Азия, Африка және Оңтүстік Америка елдеріндегі азық-түлікке деген бағаның өсуі және оның жетіспеушілігі бүкіл әлемде толқулар туғызды.

2012 жылғы партияның 18-ші ұлттық съезінен кейін Си Цзиньпинмен бірге партияның Орталық Комитеті азық-түлік қауіпсіздігін ел менеджментінің басты басымдығына айналдырды, азық-түлік қауіпсіздігінің жаңа тұжырымдамасын ұсынды, ұлттық азық-түлік қауіпсіздігі стратегиясын негізгі, ішкі, өндірістік қуаттылықты, қалыпты импортты және ғылыми-техникалық қолдауды қамтамасыз етті және Қытай сипаттамасымен азық-түлік қауіпсіздігіне жол ашты [4, 17 б.].

2019 жылы 14 қазанда Қытай Халық Республикасының Мемлекеттік кеңесі «Қытай елінің азық-түлік қауіпсіздігі» атты Ақ құжатты жариялады. Аталмыш құжат алты бөлікке бөлінген: алғысөз, Қытайдың азық-түлік қауіпсіздігі жетістіктері, қытайлық ерекшеліктерімен азық-түлік қауіпсіздігіне жол, сыртқы әлемге және халықаралық ынтымақтастыққа ашықтық, болашақ перспективалар мен саяси ұсыныстар және қорытынды ескертулер.

«Ақ құжатқа» сәйкес, соңғы 70 жыл ішінде Қытай Коммунистік партиясының басшылығымен, қажырлы еңбек пен қажымас күш-жігермен Қытай өзінің әлсіз ауылшаруашылық базасы мен өз халқының кедейлігі негізінде негізгі азық-түлікпен өзін-өзі қамтамасыз етуге қол жеткізді, 1,4 миллиардқа жуық адамның тамақтану мәселесін сәтті шешіп қана қоймай, сонымен қатар өз тұрғындарының өмір сүру сапасы мен тамақтану деңгейін едәуір жақсартты, азық-түлік қауіпсіздігі саласында керемет жетістіктерге жетті.

Құжатта азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету және елдің азық-түлік саласындағы халықаралық ынтымақтастығын кеңейту жөніндегі күш-жігері нақтыланған. Ақ құжат ұлттық азық-түлік қауіпсіздігінің стратегиялық позициясын бірінші кезектегі міндет ретінде атап, дамудың халыққа бағытталған ойларын жүзеге асырады, ұлттық азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі үлкен жетістіктерге баса назар аударады. Сондай-ақ, бұл Қытай Коммунистік партиясының басшылығымен жұмысы жақсарту үшін өз күшіңізге сене алатындығыңызға деген стратегиялық сенімділікті атап көрсетеді.

Ресми құжатта бірқатар сенімді мәліметтер келтірілген. Мысалы, 650 миллион тоннадан асатын екі маңызды көрсеткіш бар: біріншіден, жалпы астық өндірісі 2015 жылдан бастап 650 миллион тоннадан астам деңгейде тұрақтанды; екіншіден, 2018 жылы елдің астық қоймаларының жалпы стандартты сыйымдылығы 670 тоннаны құрайды [3, 21 б.]. ҚХР азық-түлік пен киімнің жеткіліксіздігінен жан-жақты өркендеуге тарихи секіріс жасады, бұны керемет жетістік деп айтсақ болады және әлемнің дамуына үлкен үлес қосты. Сонымен қатар, Қытай үкіметі әлем халқының шамамен бестен бір бөлігін құрайтын кедей адамдар «екі уайым мен үш кепілдікке» қол жеткізгендігін ұмытпайды, оның біріншісі – «тамақ мәселесі жөнінде алаңдамау», бұл әлемдегі кедейлікпен күресу тарихындағы ерлік болып табылады.

Аталмыш құжат, сонымен қатар, қытайлық ерекшеліктермен азық-түлік қауіпсіздігі жолын жүйелі түрде нақтылайды және халықаралық қауымдастықтың Қытайдың азық-түлік қауіпсіздігі күн тәртібіне өз үлесін қосады. Партияның 18-ші ұлттық съезінен бастап Си Цзиньпин бастаған партияның орталық комитеті азық-түлік қауіпсіздігі саласындағы теориялық инновацияларды, институционалдық инновацияларды және практикалық жаңашылдықтарды ілгерілетіп отырып, ұлттық азық-түлік қауіпсіздігі стратегиясын жасады. Астық өндірісінің қуаттылығын үнемі арттыру, астық өсіруге деген ынта-ықыласты қорғау және жұмылдыру, астық нарығының жүйесін жаңарту және жетілдіру, ұлттық макро бақылауды жетілдіру, астық өнеркәсібінің экономикасын қарқынды дамыту, астық ғылымы мен технологиясының жан-жақты инновациялық жүйесін құру және нығайтуға тырысу, қытайлық ерекшеліктерімен азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету, әлемге қытайлық жоспарларды шығару жолымен басқару және заңға сәйкес азық-түлік қауіпсіздігін сақтау сияқты міндеттерді алдыға қойды.

Ақ құжат, сонымен бірге, болашақ қауіпсіздік саясатына үміт артады және барлық тараптарға азық-түлік қауіпсіздігін дамыту үшін орнықты және тұрақты күтулер ұсынады. Құжатта

көрсетілген кейбір тармақтарға тоқталып кетсек.

Азық-түлік өндірісінің әлеуетін тұрақты түрде арттыру. Өңделген жерді қорғаудың қызыл сызығын қатаң сақтаңыз. Жерді пайдаланудың ұлттық жоспарын жүзеге асыру, өңделген жерлердің, әсіресе әр түрлі ғимараттарға арналған сапалы өңделген жерлердің пайдалануын қатаң бақылауда ұстау, құрылыс жерлерінде «қойма байланыстарын арттыру» механизмін жетілдіру, егістік жерлерді пайдалану мен өтемақы саясатын жүзеге асыру және 120 миллион гектар егістіктің қызыл сызығын қатаң сақтау. Тұрақты негізгі ауылшаруашылық жерлерін арнайы қорғау енгізіліп, 103 миллион гектардан астам тұрақты негізгі ауылшаруашылық жерлері бөлінді. Қазіргі кезде республикада егістік алқаптың ауданы 134,88 миллион гектарды құрайды, бұл 1996 жылмен салыстырғанда 4,8 миллион гектарға артық, ал дәнді дақылдардың егіс алқабы 117 миллион гектардан асып жетті, бұл 1996 жылмен салыстырғанда шамамен 4,5 миллион гектарға артық, ол азық-түлік өндірісінің негізін қалады [9].

Өңделетін жерлердің сапасын арттыру және қоршаған ортаны қорғау. Жоғары стандарттары бар ауылшаруашылығы алқаптарын салудың ұлттық жалпы жоспарын іске асыру, егістік жерлердің санын, сапасын және экологиясын қорғауға ықпал ету, өнімділігі төмен және орташа ауыл шаруашылығы алқаптарын қайта құру және жоғары стандарттары бар, құрғақ және су тасқынына кепілдік берілген, тұрақты және жоғары өнімді, экологиялық таза шоғырланған, аралас жерлер құру. 2011 жылдан бастап 42,6 миллион гектардан астам жоғары сапалы ауылшаруашылық жерлері салынды [8, 22]. Жобалық аймақтағы өңделетін жердің сапасы бір немесе екі сыныпқа жақсарды. Дәнді дақылдардың әр гектарынан алынатын өнімі шамамен 1500 кг-ға артты, астық өндірудің қуаты жақсарды. Топырақты сынауды және тыңайтқышты енгізу, өңделген жердің сапасын үнемі жақсарту үшін сабанды егістікке қайтару, жасыл тыңайтқыштар отырғызу, органикалық тыңайтқыштардың мөлшерін көбейту және топырақтың құнарлылығын арттыру сияқты күрделі көмекші технологияларды кеңінен тарату. Мелиорациялау және өңделген жерлерді ұлғайту жоспарын жүзеге асыру, сондай-ақ ауыспалы егіс жүйесі мен тыңайған жерлердің пилоттық жобаларын жүзеге асыру. Химиялық тыңайтқыштар мен пестицидтердің қолданылуын бақылауды, мақсатты емес көздерден ластануды біртіндеп жоюды және экологиялық ортаны қорғауды жалғастыру.

Дәнді дақылдарды өндірудің функционалды аймақтарын және маңызды ауылшаруашылық өнімдерін өндірудің қорғау аймақтарын құру. Негізгі функционалдық аймақтарды жоспарлау және кірісті ауылшаруашылық өнімдерін орналастыру негізінде, сондай-ақ тұрақты негізгі ауылшаруашылық жерлері негізінде астық өндірудің функционалдық аймақтарын және маңызды ауылшаруашылық өндірісінің қорғау аймақтарын белгілеу. Күріш, бидай және жүгері сияқты дәнді дақылдар өндірісі үшін 60 миллион гектар функционалдық аймақ, соя және рапс сияқты маңызды ауылшаруашылық өнімдерін өндіру үшін шамамен 15 миллион гектар қорғаныс аймақтары бөлінеді. Аймақтық жоспарды және факторлардың жиынтығын оңтайландыру, ауылшаруашылық құрылымын түзетуді жеңілдету, ауылшаруашылық өнімдерінің сапасы мен тиімділігі мен нарықтық бәсекеге қабілеттілігін арттыру және маңызды ауылшаруашылық өнімдерімен, әсіресе астықпен тиімді қамтамасыз ету.

Су ресурстарын пайдалану тиімділігін арттыру. Суды үнемдейтін сумен жабдықтау бойынша бірқатар ірі су үнемдейтін жобаларды құру, суды үнемдейтін суару технологиялары мен өнімдерін толық көлемде дамыта отырып, құбырды суару, жаңбырлатып суару және т.б. сияқты суды үнемдейтін суару технологияларын қарқынды түрде алға жылжыту. Қолдауға арналған суару алқаптарының және суды үнемдеудің заманауи және тиімді реформаларының үздіксіз құрылысын жеделдету, ауылшаруашылық жерлеріндегі суды үнемдейтін шағын құрылыстардың сапасын көтермелеу, ауылшаруашылығы өндірісінде су ресурстарын ғылыми және тиімді пайдалану.

Жоспарлау мен көшбасшылыққа назар аудару. «Қытай Халық Республикасының 13-бесжылдық ұлттық экономикалық және әлеуметтік даму жоспарының контуры», «Ұлттық азық-түлік қауіпсіздігінің орта және ұзақ мерзімді жоспарының нұсқасы (2008-2020ж.ж.)», «Астық өндірістік қуатын ұлттық түрде 100 миллиард фунт стерлингке арттыру жоспары (2009-2020ж.ж.)», «Қытайдың азық-түлік және тамақтануды дамыту бағдарламасы (2014-2020ж.ж.)», Ауылшаруашылығын тұрақты дамытудың ұлттық жоспары (2015-2030ж.ж.), «Ұлттық жерге орналастыру жоспары (2016-2030ж.ж.)», «Ауылдың жаңғыруының ұлттық

стратегиялық жоспары (2018-2022ж.ж.), «Астық өнеркәсібін дамытудың 13-бесжылдығы» және басқа да даму жоспарлары, әртүрлі деңгейлерден мақсаттар қойып, шараларды нақтылау, ауылшаруашылығын дамыту, жаңғырту бағыттарын айқындау, астық өнеркәсібі мен тамақтану, сонымен қатар ұлттық тамақ өнімдерін көпжақты қорғау [4].

Аграрлық ғылым мен техниканың қолданылуына ықпал ету. 2018 жылы ауылшаруашылығы ғылымы мен техникасының үлесі 1996 жылғы 15,5%-дан 42,8 пайыздық тармаққа ұлғайып, 58,3%-ға жетті. Ғылыми тыңайтқыш, суды үнемдейтін суару, көгалдандырудың алдын алу және бақылау технологиялары кеңінен насихатталды. Үш негізгі азық-түлік дақылдарына – күрішке, бидайға және жүгеріге пестицидтер мен тыңайтқыштарды пайдалану деңгейі сәйкесінше 38,9%-ға және 38%-ға жетті, сонымен қатар, аурулардың жәндіктер мен арамшөптердің өлімі де айтарлықтай төмендеді. 2004 жылдан бастап жоғары өнімді астыққа арналған ғылыми-технологиялық жоба жүзеге асырылды, 1276 жоғары өнімді ғылыми-технологиялық өрістер, негізгі, демонстрациялық және радиациялық алаңдар салынды. Дәнді дақылдардың жалпы жиналымы 130 миллион тоннаға өсті, ал жобалық аймақтағы өнім бірлігінен түсімнің өсуі орташа республикалық деңгейден 2,3 есеге жетті. Ауылшаруашылық ғылымдары мен технологияларын танымал ету және қолдану астық өндірісін арттыруда оң рөл атқарды.

Ұлттық азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету мақсатында Қытай Дүниежүзілік сауда ұйымының ережелерін қатаң сақтайды және Қытайдың Дүниежүзілік сауда ұйымына кіруіне байланысты міндеттемелерін орындайды және Қытайдың үлкен астық нарығын азық-түлік өндіретін ірі елдермен белсенді түрде бөліседі. 2018 жылы соя мен басқа да майлы дақылдар мен азықтарды қоса алғанда, астық импортының жалпы көлемі 115,56 миллион тоннаны, ал жалпы экспорт 3,67 миллион тоннаны құрады, бұл 1996 жылмен салыстырғанда тиісінше 944,9%-ға және 171,09%-ға артты. Соя импортының жалпы көлемінен 88,1 миллион тоннаны, астық және астық ұны 20,48 миллион тоннаны құрады, бұл сол жылы астық саудасының әлемдік көлемінің 5%-ын құрайды.

Қытай 60-тан астам елмен және халықаралық ұйымдармен азық-түлік және ауылшаруашылығы саласындағы ынтымақтастық туралы 120-дан астам көпжақты және екіжақты келісімдерге, карантиндік азық-түлік өнімдерінің импорты мен экспорты туралы 60-тан астам хаттамаға қол қойды, 140-тан астам елмен және аймақтармен ауылшаруашылық ғылыми-техникалық алмасулар мен экономикалық ынтымақтастық қатынастарын орнатты, сондай-ақ 50-ден астам елмен және өңірлермен екіжақты ауылшаруашылығы ынтымақтастығы бойынша жұмыс тобын құрды. Қытай әрқашан Африкадағы ауылшаруашылық дамуы мен азық-түлік қауіпсіздігін қолдауды Африкамен ынтымақтастықтың басым бағыты деп санады. 2016 жылғы жағдай бойынша Қытай 50-ден астам Африка елдеріне 500-ге жуық ауылшаруашылық көмек жобаларын, соның ішінде ауылшаруашылық өсіру, астық сақтау, ауылшаруашылық техникасы саласындағы кешенді жобаларды, техникалық көмек жобаларын, материалдық жобаларды және т.б. жүзеге асыруға көмектесті [6, 135 б.]. 2013 жылдан бастап Қытай «Бір белдеу және бір жол» құрылысын белсенді түрде ілгерілетіп, қатысушы елдермен сауда-экономикалық ынтымақтастық қатынастарын орнатты және астық саласындағы ынтымақтастықты ілгерілетті.

Қазіргі уақытта Қытайдағы астық өнімділігі, мол қорлар, тиісті ұсыныс, нарықтық тұрақтылық, азық-түлік қауіпсіздігі жағдайы жақсаруда. Алдағы уақытта Қытайда азық-түлік қауіпсіздігі мүддесіне ұлттық қорғаныс шебін құру үшін өз күштеріне сенім артуға жағдай, қабілет және сенімділік бар. Ауылшаруашылық өнімдерін жеткізуде құрылымдық қайта құруларға әлі де көп мүмкіндік бар, сонымен қатар азық-түлік саласындағы ғылыми-техникалық жетістіктерге, өнімділікті арттыруға, шығындар мен қалдықтарды азайтуға және азық-түлікке жатпайтын өнімдерді пайдалануға үлкен мүмкіндік бар. Астықтың жеткілікті қоры нарықтағы астықпен қамтамасыз етуге және негізгі нарықтық тұрақтылыққа кепілдік бере алады, заманауи астық сақтау және логистикалық жүйе астық жеткізудегі шиеленістің аймақтық кезеңінің пайда болуына жол бермейді, ал нарықтық механизм сорттық құрылымдағы қайшылықтарды шешудің толық рөлін атқара алады.

Қазіргі уақытта Қытайдағы азық-түлік қауіпсіздігі жағдайы жақсаруды жалғастыруда, бірақ орта және ұзақ мерзімді перспективада азық-түлікке деген сұраныс пен ұсыныс тығыз тепе-теңдікте қалады. Ұлттық азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз ету – мәңгілік тақырып,

сондықтан бұл мәселенің кез-келген жағдайда әлсіремеуі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

- 1 А.А. Кравченко. О.О. Сергеева. Политика Китая в области обеспечения продовольственной безопасности: модернизация аграрной сферы // Азиатско-Тихоокеанский регион: экономика, политика, право. – 2014. – №3-4 (16). – 75-87 б.
- 2 В.Л. Ерохин. Гао Тяньмин. Продовольственная безопасность Китая: современное состояние и стратегические ориентиры // Маркетинг и логистика. – 2019. – №5 (25). – 12-32 б.
- 3 И.Н. Белова. В.А. Тихомирова. Особенности обеспечения продовольственной безопасности КНР на современном этапе // Международная торговля и торговая политика. – 2019. – №2 (18). – 16-24 б.
- 4 Сун Хунюань. Как обеспечить продовольственную безопасность Китая. Справочник партийных и государственных кадров 000.003 (2015): 17-18 б. Электронды ресурс: <https://www.ixueshu.com/document/224ed3291be9ef35318947a18e7f9386.html>
- 5 Хэ Цзе. Продовольственная безопасность Китая // Современное научное знание: теория, методология, практика / МНИЦ «Наукосфера». Смоленск, 2019. 113-115 б.
- 6 Цюань Шивэнь. Юй Сяохуа. Система сельскохозяйственной политики Китая и ее международная конкурентоспособность. Reform, 2016, 000 (011): 130-138 б.
- 7 Чжоу Бо. Исследование факторов, влияющих на продовольственную безопасность Китая на основе устойчивого развития сельского хозяйства. Шэньянский сельскохозяйственный университет, 2015. Электронды ресурс: <https://www.ixueshu.com/document/cc89624feb8e36ab65699c0fc75306c2318947a18e7f9386.html>
- 8 Чжоу Чжоу. Ши Ци. Множественные цели, внутренние противоречия и циклы изменений на основе анализа эволюции продовольственной политики Китая. Сельская экономика, 2017, 06 (№ 482): 17-24 б.
- 9 TrendEconomy. Қытайдың егістік алқаптарының аумағы. Электронды ресурс: https://trendeconomy.ru/data/wdi/CHN/AG_LND_ARBL_HA